

Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. Żurawia 4 skr. pt. 24

00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 29-35-69; 28-37-04; 28-90-17

Telex: 816-436

ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41

Telefax: 29-40-89

BS/453/117/91

NASTROJE SPOŁECZNE W LISTOPADZIE'91

Komunikat z badań

Warszawa, listopad 1991 r.

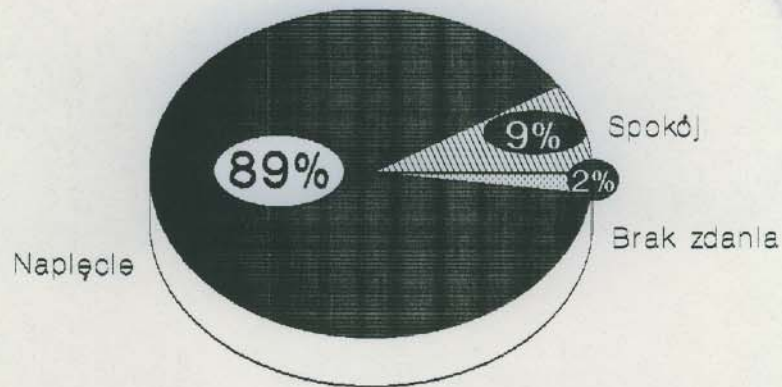
Nastroje społeczne odnotowane przez CBOS w kilkanaście dni po pierwszych wolnych wyborach do Sejmu i Senatu¹ są złe. Znacznemu pogorszeniu, w porównaniu z wynikami badania październikowego, uległy oceny sytuacji politycznej kraju, osiągając najniższy poziom wśród tegorocznych pomiarów. Zmniejszyła się (i tak nieliczna) grupa osób oceniających jako dobrą sytuację gospodarczą. Na poziomie zbliżonym do notowań październikowych są oceny sytuacji materialnej ludzi i stanu napięć społecznych w kraju oraz prognozy rozwoju sytuacji politycznej i gospodarczej, a także materialnych warunków życia. Mniej osób przewiduje wzrost napięć społecznych w najbliższych tygodniach, więcej - utrzymanie się ich na dotychczasowym poziomie. Ludzie, podobnie jak w poprzednich miesiącach, obawiają się o przyszłość, są niezadowoleni, nie wierzą w jakąkolwiek poprawę, są zrezygnowani, pogodzeni z losem. Symptomatyczne jest, że aż 42% naszego społeczeństwa przyjęło wyniki wyborów do Sejmu z obojętnością, 38% - z uczuciami negatywnymi (z niezadowoleniem - 25%, ze smutkiem - 13%), a z uczuciami pozytywnymi - jedynie 13% (z zadowoleniem - 10%, z radością - 3%). Nieco bardziej optymistyczne są oczekiwania wobec nowego Sejmu. Jedna trzecia dorosłych Polaków uważa, że będzie on lepszy niż poprzedni, 31% - że taki sam, a 13%, że będzie gorszy (22% nie wypowiedziało się na ten temat).

Napięcia społeczne

Opinie o stanie napięć społecznych w naszym kraju utrzymują się na nie zmienionym poziomie od kilku miesięcy. Większość respondentów (89%) wyraża przekonanie, że w naszym społeczeństwie jest odczuwane napięcie i niepokój. Tylko 9% dostrzega spokój i pewne odprężenie (rys.1, tab.1²).

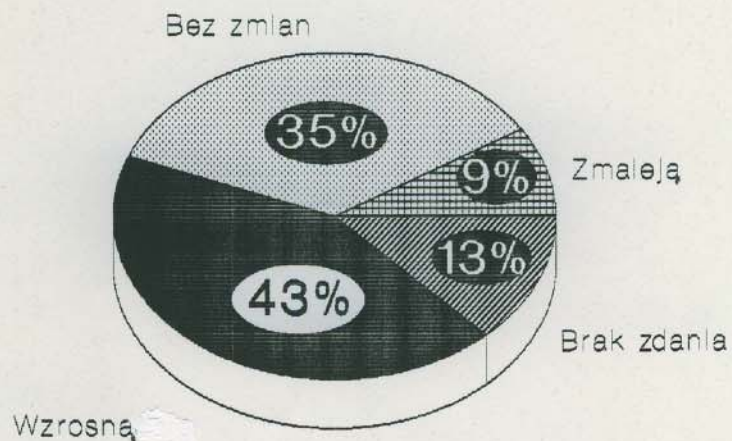
¹ Badanie "Aktualne problemy i wydarzenia" (22) zrealizowano w dniach 14-19 listopada 1991 r. na 1500-osobowej ogólnopolskiej próbie losowej dorosłej ludności.

² Tabelaryczne zestawienie wyników zostało zamieszczone na końcu opracowania.

Rys. 1. Opinie o stanie napięć społecznych w kraju

Przewidywania co do zmian napięć społecznych są również pesymistyczne. Co prawda, odsetek badanych prognozujących ich wzrost zmniejszył się o 9, lecz zwiększyła się grupa osób spodziewających się, że pozostaną na nie zmienionym poziomie. Jeśli weźmie się przy tym pod uwagę powszechne przekonanie o napięciu i niepokojach obecnie występujących w społeczeństwie, to należy uznać, że tylko nieliczni spodziewają się poprawy w tym zakresie (rys.2, tab.2).

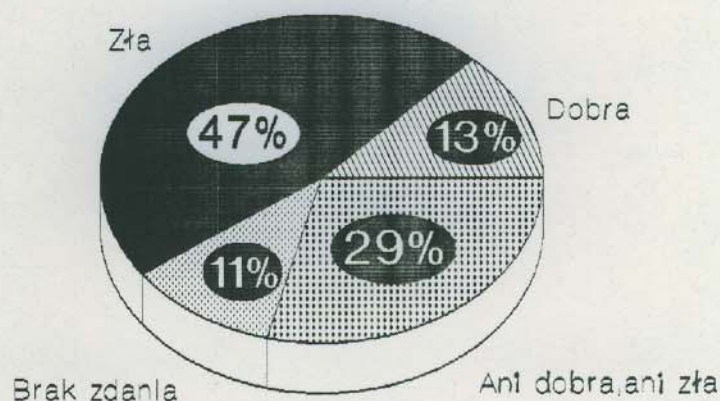

Rys. 2. Przewidywana dynamika napięć społecznych w najbliższych tygodniach

Odczuwany stan napięć społecznych koresponduje z opiniami o nastrojach w najbliższym otoczeniu badanych. Najczęściej dostrzeganymi nastrojami wśród ludzi, w zakładach pracy i miejscu zamieszkania są lęk i obawa przed tym, co przyniesie przyszłość (39%), ogólne niezadowolenie, brak wiary w jakąkolwiek poprawę (28%), apatia, rezygnacja, pogodzenie się z losem (21%). Jedynie 9% ankietowanych zauważa odprężenie i zadowolenie, że jest lepiej.

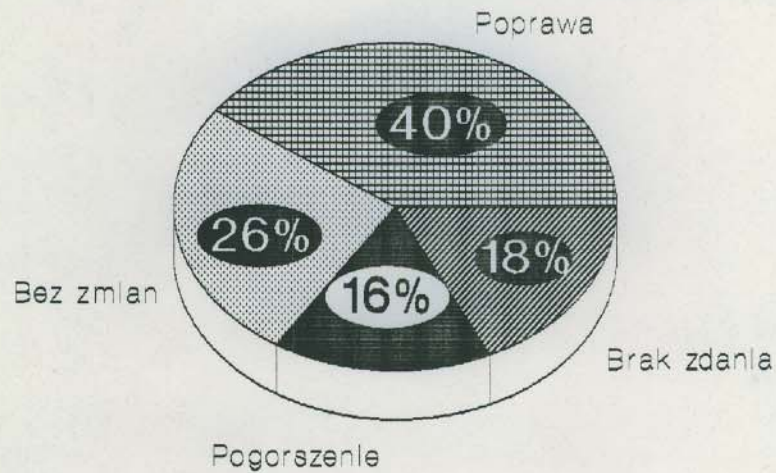
Polityka

Oceny sytuacji politycznej w kraju są znacznie gorsze niż przed wyborami parlamentarnymi. Jako złą ocenia ją obecnie 47% badanych (wzrost o 12%), jako średnią - 29% (spadek o 3%), a jako dobrą tylko 13% respondentów (spadek o 9%) - rysunek 3, tabela 3.

Rys. 3. Oceny sytuacji politycznej

Prognozy sytuacji politycznej są zbliżone do odnotowanych w październiku. Dwie piąte ankietowanych spodziewa się, że w ciągu dwóch najbliższych lat nastąpi w tej dziedzinie poprawa, 16% - że pogorszenie, a 26% - że nie nastąpią zmiany (rys.4, tab.4).

Rys.4. Prognozy sytuacji politycznej

Oceny i prognozy sytuacji politycznej są zróżnicowane w zależności od oczekiwań związanych z nowym Sejmem i odczuć, z jakimi ludzie przyjęli wyniki wyborów. Sytuację polityczną (obecną i przyszłą) częściej dobrze oceniają respondenci, którzy uważają, że nowy Sejm będzie lepszy od poprzedniego (odpowiednio 20 i 62%) niż ci, którzy sądzą, że będzie taki sam (11 i 30%) i znacznie częściej niż uznający, że będzie gorszy (6 i 24%). Optymistami są także częściej respondenci, którzy przyjęli wynik wyborów z pozytywnymi odczuciami (odpowiednio 21 i 57%) niż badani, którzy odnieśli się do nich z obojętnością (11 i 32%) lub negatywnie (13 i 44%).

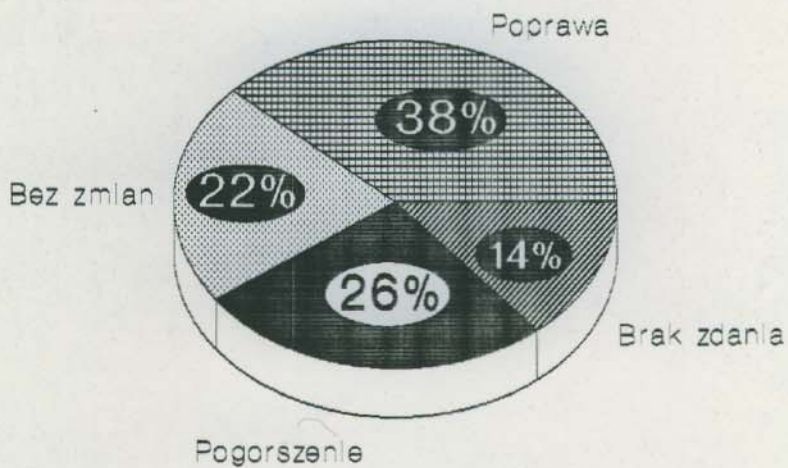
Gospodarka

Sytuacja w gospodarce jest obecnie postrzegana najgorzej w skali całego roku. Trzy czwarte respondentów ocenia ją jako złą, a tylko 6% jako dobrą (rys.5, tab.5).

Rys. 5. Oceny sytuacji gospodarczej kraju

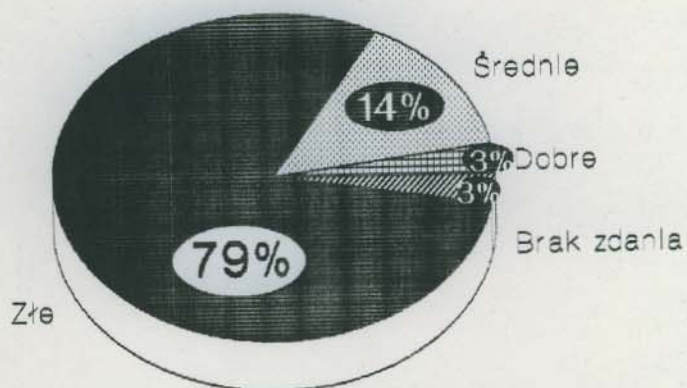
Prognozy w tej dziedzinie są w zasadzie takie same jak przed miesiącem - optymiści (38%) przeważają nad pesymistami (26%), a 22% respondentów nie spodziewa się żadnych zmian w tej dziedzinie (rys.6, tab.6).

Rys. 6. Kierunek zmian sytuacji gospodarczej

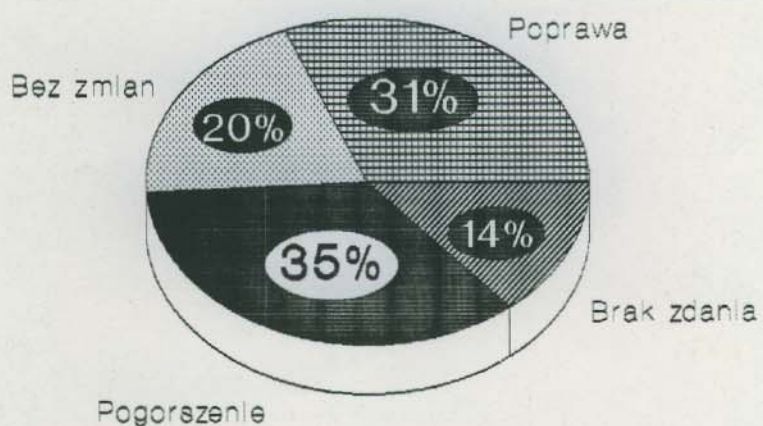
Warunki życia

Przeważająca część społeczeństwa (czterech na pięciu badanych) ocenia materialne warunki życia jako złe, a tylko nieliczni (3%) są przeciwnego zdania (rys.7). Opinie takie utrzymują się od lipca br.(tab.7).

Rys. 7. Oceny materialnych warunków życia

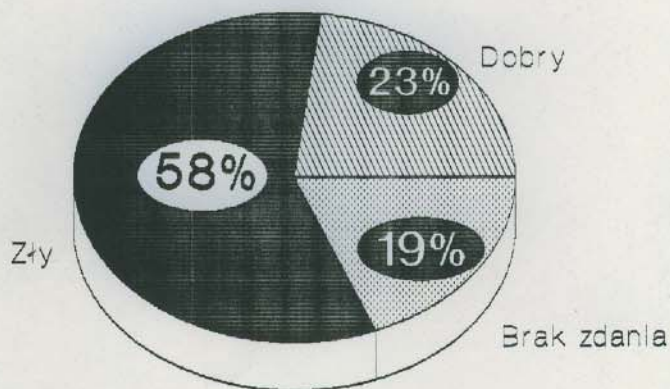
Wśród respondentów dominuje przekonanie (80% odpowiedzi), że ogólny poziom życia ludzi w Polsce obniża się. Powszechnie uważa się, że obecnie można z dochodów kupić mniej niż rok temu (90%), a wzrost dochodów nie pokrywa podwyżek cen (97%). Nieco lepiej badani oceniają własne (rodziny) warunki materialne - jako: złe - 56%, przeciętne - 37%, dobre - 7%. Przewidywania kierunku zmian sytuacji bytowej ludzi są podobne do październikowych. Na poprawę liczy 31%, na pogorszenie 35% respondentów (rys.8, tab.8).

Rys. 8. Przewidywany kierunek zmian materialnych warunków życia

Kierunek zmian sytuacji w kraju

Ponad połowa ankietowanych (58%) uważa, że sytuacja w Polsce zmierza w złym kierunku, a przeciwnego zdania jest 23%. Nie miało zdania na ten temat 17% respondentów (rys.9). Saldo ocen jest podobne do odnotowanego we wrześniu oraz w październiku i wynosi -35 punktów (tab.9).

Rys.9. Oceny kierunku rozwoju sytuacji w kraju

Najbardziej sceptycznie prognozują rozwój sytuacji w kraju osoby, które wynik wyborów przyjęły z obojętnością. Należy jednak odnotować, że do grona sceptyków należy również 47% zadowolonych z wyborów. Można przypuszczać, że osoby te spodziewają się, że nowo wybrany Sejm pozytywnie wpłynie na kierunek zmian sytuacji w Polsce. Osoby przekonane, że nowy Sejm będzie lepszy od poprzedniego dwukrotnie częściej akceptują kierunek zmian w Polsce, niż te, które obojętnie lub negatywnie oceniły wybory do Sejmu (tab.10).

Z analizy różnicowań socjodemograficznych wynika, że obecny kierunek rozwoju sytuacji w kraju najczęściej akceptują osoby w wieku do 29 lat, mieszkańcy dużych miast, respondenci z regionu północnego, osoby mające wyższe wykształcenie, inteligencja i kadra kierownicza, ludzie dobrze sytuowani, respondenci deklarujący prawicowe poglądy polityczne, należący do "Solidarności" oraz popierający program Balcerowicza. Kierunek tego, co dzieje się w kraju, jako zły najczęściej uznają respondenci w wieku 30-39 i powyżej 49 lat, mieszkańcy wsi, respondenci z regionu południowo-zachodniego, osoby z podstawowym i zasadniczym zawodowym wykształceniem, rolnicy, ludzie mający niskie dochody, badani deklarujący lewicowe poglądy polityczne, należący do związków zawodowych skupionych w OPZZ i nie popierający programu Balcerowicza (tab.11).

TABELARYCZNE ZESTAWIENIE WYNIKÓW

Tabela 1. Opinie o stanie napięć społecznych w kraju

w procentach

Stan napięć społecznych	Wskazania respondentów według terminów badań:								
	II'91	IV'91	V'91	VI'91	VII'91	VIII'91	IX'91	X'91	XI'91
Spokój	9	18	7	7	6	10	7	8	9
Napięcie	81	78	90	89	91	86	89	89	89
Brak zdania	10	4	3	4	3	4	4	3	2

Tabela 2. Przewidywana dynamika napięć społecznych w najbliższych tygodniach

w procentach

Dynamika napięć społecznych	Wskazania respondentów według terminów badań:										
	I'91	II'91	III'91	IV'91	V'91	VI'91	VII'91	VIII'91	IX'91	X'91	XI'91
Zmaleją	17	7	6	11	5	5	6	7	5	7	9
Bez zmian	26	29	27	37	25	22	27	27	26	26	35
Wzrosną	33	47	54	41	60	60	57	54	56	52	43
Brak zdania	24	17	13	11	10	13	10	13	12	15	13

Tabela 3. Oceny sytuacji politycznej

w procentach

Oceny	Wskazania respondentów według terminów badań										
	I'91	II'91	III'91	IV'91	V'91	VI'91	VII'91	VIII'91	IX'91	X'91	XI'91
Dobra	36	30	24	37	23	21	15	31	23	22	13
Ani dobra, ani zła	33	31	36	33	34	31	33	35	32	32	29
Zła	14	22	24	16	31	33	40	20	36	35	47
Brak zdania	17	17	16	14	12	15	12	13	9	10	11

Tabela 4. Prognozy sytuacji politycznej

w procentach

Prognozy	Wskazania respondentów według terminów badań:										
	I'91	II'91	III'91	IV'91	V'91	VI'91	VII'91	VIII'91	IX'91	X'91	XI'91
Poprawa	47	43	42	49	38	38	35	46	39	42	40
Bez zmian	18	17	22	20	27	20	24	21	24	24	26
Pogorszenie	8	13	11	9	14	21	20	10	16	14	16
Brak zdania	27	27	25	22	21	21	21	22	21	20	18

Tabela 5. Oceny sytuacji gospodarczej kraju

w procentach

Oceny	Wskazania respondentów według terminów badań:										
	I'91	II'91	III'91	IV'91	V'91	VI'91	VII'91	VIII'91	IX'91	X'91	XI'91
Dobra	13	13	15	20	8	11	6	10	8	10	6
Ani dobra, ani zła	26	26	25	26	17	19	19	23	18	14	17
Zła	53	55	53	48	70	64	72	64	71	72	74
Brak zdania	7	6	7	6	5	6	3	3	4	4	3

Tabela 6. Kierunek zmian sytuacji gospodarczej

w procentach

Kierunek zmian	Wskazania respondentów według terminów badań:										
	I'91	II'91	III'91	IV'91	V'91	VI'91	VII'91	VIII'91	IX'91	X'91	XI'91
Poprawa	47	41	43	48	38	36	34	40	34	38	38
Bez zmian	16	19	20	19	24	19	24	19	20	20	22
Pogorszenie	15	20	19	16	22	30	27	24	29	27	26
Brak zdania	21	20	18	17	16	15	15	17	17	15	14

Tabela 7. Oceny materialnych warunków życia

w procentach

Oceny	Wskazania respondentów według terminów badań:										
	I'91	II'91	III'91	IV'91	V'91	VI'91	VII'91	VIII'91	IX'91	X'91	XI'91
Dobre	6	9	6	11	5	6	3	3	4	3	3
Średnie	20	17	21	20	19	15	14	14	13	13	14
Złe	67	68	68	67	72	75	81	81	79	80	79
Brak zdania	6	6	5	2	4	4	2	2	4	3	3

Tabela 8. Przewidywany kierunek zmian materialnych warunków życia

w procentach

Kierunek zmian	Wskazania respondentów według terminów badań:										
	I'91	II'91	III'91	IV'91	V'91	VI'91	VII'91	VIII'91	IX'91	X'91	XI'91
Poprawa	38	33	34	38	28	26	26	30	27	30	31
Bez zmian	15	17	18	19	25	23	23	16	18	20	20
Pogorszenie	26	33	29	26	32	38	38	36	40	38	35
Brak zdania	21	17	19	17	15	13	13	18	15	12	14

Tabela 9. Oceny kierunku rozwoju sytuacji w kraju

w procentach

Oceny	Wskazania respondentów według terminów badań:										
	I'91	II'91	III'91	IV'91	V'91	VI'91	VII'91	VIII'91	IX'91	X'91	XI'91
Dobry	43	38	37	45	28	29	24	29	24	23	23
Zły	23	35	37	30	51	51	56	47	57	60	58
Brak zdania	34	27	26	25	21	21	20	24	19	17	19
Aprobata "netto"	20	3	0	15	-23	-22	-32	-18	-33	-37	-35

Tabela 10

w procentach

Odpowiedzi na pytania	Odpowiedzi na pytanie: "W jakim kierunku idzie sytuacja w Polsce?"		
	w dobrym	w złym	trudno powiedzieć
Z jakimi uczuciami przyjął(a) Pan(i) wyniki wyborów do Sejmu?			
Z radością, zadowoleniem	35	47	17
Z obojętnością	18	61	21
Z niezadowoleniem, smutkiem	27	58	15
Trudno powiedzieć	14	58	27
Czy nowy Sejm w porówna- niu z poprzednim będzie:			
lepszy	39	46	15
taki sam	18	65	17
gorszy	19	68	13
trudno powiedzieć	11	60	29

Tabela 11

w procentach

Charakterystyka badanych	Ocena kierunku rozwoju sytuacji w kraju:			Liczba osób
	dobry	zły	trudno powiedzieć	
Ogółem	23	58	19	1500
<u>Płeć</u>				
Mężczyźni	25	58	16	716
Kobiety	22	57	20	784
<u>Wiek</u>				
Do 24	33	52	15	168
25-29	32	54	14	145
30-39	23	60	17	369
40-49	20	58	22	262
50-59	18	60	22	212
60 lat i więcej	22	60	19	344
<u>Miejsce zamieszkania</u>				
Wies	19	64	16	608
Miasto	26	54	20	892
<u>Wielkość miasta</u>				
Do 20 tys.	26	51	23	165
21-100	19	61	20	306
101-500	31	49	19	262
501 tys. i więcej mieszkańców	31	49	19	159
<u>Region</u>				
Środkowy (Warszawa)	24	55	21	265
Północno-wschodni (Białystok)	15	59	25	110
Północny (Gdańsk)	33	55	12	148
Południowy (Katowice)	29	49	22	254
Południowo-wschodni (Kraków)	24	56	20	240
Środkowowschodni (Lublin)	20	59	20	98
Środkowozachodni (Poznań)	17	68	16	204
Południowo-zachodni (Wrocław)	20	68	12	181
<u>Wykształcenie</u>				
Podstawowe	18	62	20	627
Zasadnicze zawodowe	22	63	15	372
Średnie	30	50	20	396
Wyższe	36	42	22	105
<u>Grupa społeczno-zawodowa</u>				
Inteligencja, kadra kierownicza	40	37	23	84
Pozostali umysłowi	30	50	19	309
Pracownicy handlu i usług	27	61	11	88
Robotnicy wykwalifikowani	22	59	19	433
Robotnicy niewykwalifikowani	16	67	18	186
Robotnicy najemni w rolnictwie i leśnictwie	14	71	16	51
Rolnicy	16	65	18	278
Prywatni przedsiębiorcy	33	43	24	63
<u>Dochody osobiste respondenta</u>				
Do 750 tys. zł	17	65	17	288
751-1500	23	59	18	591
1501-2250	20	60	20	342
2251-3000	34	47	20	131
3001-3750	39	43	17	69
3751-4500	43	43	13	30
Powyżej 4500 tys. zł	31	43	26	42
<u>Ocena warunków materialnych</u>				
Złe	18	65	18	841
Średnie	28	51	20	557
Dobre	45	39	16	101
<u>Deklarowane poglądy polityczne</u>				
Lewica	14	72	13	254
Centrum	26	57	18	407
Prawica	35	51	14	398
Trudno powiedzieć	17	57	27	440
<u>Przynależność do związków zawodowych</u>				
Należący do:				
NSZZ "Solidarność"	33	51	15	123
Skupionych w OPZZ	18	71	11	66
Innych	24	62	13	45
Nie należący do żadnych	23	58	19	1242
<u>Stosunek do programu Balcerowicza</u>				
Poparcie	46	37	17	368
Brak poparcia	11	77	12	559
Za mało o nim wiem	20	56	24	409
Trudno powiedzieć	22	45	33	163